నిత్యజీవితంలో మానవహక్కులు

'దైనందిన జీవితంలో మానవహక్కులు' అనే విషయానికి మూడు కోణాలు ఉన్నాయి.

1. మన దైనందిన జీవిత ప్రవర్తనవల్ల ఇతరుల హక్కులకు భంగం కలిగించడం.

2. మనం ఇతరుల హక్కులను శాసించే స్థితిలో ఉన్నప్పుడు ఆ అధికారం లేక పెత్తనం చలాయించే పద్ధతి.

3. మానవహక్కుల పరిరక్షణ కోసం మనం దైనందిన జీవితంలో చేసే కృషి.

వీటిని అదే క్రమంలో చర్చించుకుందాం.

క్యూలో నిలబడి ఒక టికెట్‌గానీ వేరే ఏదైనా వస్తువుగానీ కొనుగోలు చేసేచోట ఏదో ఒక రకంగా క్యూలో నిలబడే అవసరాన్ని తప్పించుకోవడం కోసం అడ్డదారులు వెతుక్కుంటాం. దీనివల్ల మనకంటే ముందునుండి కాచుకున్నవాళ్లకు దొరకకుండ మనమే ఆ వస్తువును పొందవచ్చు. ఇది వాళ్ల హక్కుకు భంగకరమని తెలిసి కూడ 'మనం

కె. బాలగోపాల్

మానవహక్కుల పి.జి. డిప్లొమా కోర్సు కోసం రాసిన పాఠం

చేయకపోతే ఇంకొకరు చేస్తారు' అనే వాదనతో మన ప్రవర్తనను సమర్ధించుకుంటాము. పదిమంది ఉమ్మడిగా ఉపయోగించుకునే వస్తువును – ఉదాహరణకు లైబ్రరీపుస్తకం, పబ్లిక్ టెలిఫోన్, పరిమితంగా నీళ్లొచ్చే వీధికొళాయి, ఒక ప్రభుత్వ అధికారి సమయం, వగైరా – ఆ పదిమందిలో ఒకరుగా మన వంతు వచ్చినప్పుడు అవసరం మేరకు వాడుకొని ఇతరులకు విడిచిపెట్టకుండ మన అవసరమే ప్రధానమైనట్టు వీలయినంత ఎక్కువగా వాడుకోవాలని చూస్తాం.

సామాజిక జీవితంలో మన వృత్తి, లేక ఉద్యోగం సక్రమంగా నిర్వర్తించకపోవడం వల్ల ఇతరులనేకులు తమ హక్కులు కోల్పోతారని గుర్తించకుండ వీలయినంత తక్కువ పనిచేసి ఎక్కువ ప్రతిఫలం పొందాలని చూస్తాం.

ఈ రకమైన ప్రవర్తన సమాజంలో తరచుగా ఎదురవుతుంది. ఇతరత్రా హక్కుల గురించి మాట్లాడేవాళ్లు సహితం తమ స్వంత ప్రయోజనాల కోసం పై రీతులలో ప్రవర్తించడం కద్దు.

'ఎదుటివాళ్లు నీతో ఏ విధంగా ప్రవర్తించాలని నువ్వు కోరుకుంటావో నువ్వు ఎదుటివారితో ఆ విధంగా ప్రవర్తించు' అన్న సూక్తి ఎరుగుదుము. దీనిని నిర్దిష్టంగా హక్కులకు అన్వయించి, 'ఎదుటివారు నీ హక్కులను ఏ రకంగా గౌరవించాలని ఆశిస్తావో ఆ రకంగా వారి హక్కులను నువ్వు గౌరవించు' అని చెప్పుకోవచ్చు.

దీనిని ఇంగ్లీష్‌లో సివిక్‌సెన్స్ అంటారు. పౌరచైతన్యం లేక పౌరస్పృహ అని తెలుగులో అనవచ్చును. ఈ చైతన్యం లేక స్పృహ సమాజంలో తగు మోతాదులో ఉంటే బలహీనులు, మొహమాటస్తులు, అడ్డదారులు తొక్కే అవకాశం లేనివారు నిత్యజీవితంలో తమ హక్కులు కోల్పోయే పరిస్థితి తక్కువగా ఉంటుందనడంలో సందేహం అక్కరలేదు.

ఒక సూత్రాన్ని సత్యంగా గుర్తించిన వెంటనే అది ఏ పరిధిలో సత్యమో నిర్ధారించి ఆ పరిధి వెలుపల అది ఏ విధంగా సవరణకు గురికావలసి ఉంటుందో నిర్ణయించడం అవసరం.

దైనందిన జీవితంలో హక్కులు అనుభవించేటప్పుడు అందరితో సమానంగా వాటిని అనుభవించే నడవడిక హక్కుల చైతన్యంలో భాగం కావలసిందేగానీ అది అన్ని సందర్భాలలో అందరికీ సాధ్యం కాకపోవచ్చు. వారి అవసరాన్ని గుర్తించి ఇతరులు దారి ఇవ్వడం కూడ హక్కులను పెంపొందించే నడవడికలో భాగమే. అంగవైకల్యం ఉన్నవాళ్లు, వయసుమళ్లిన వాళ్లు, చంటి పిల్లలను ఎత్తుకున్నవాళ్లు, రైలు టికెట్ కోసం అందరితో సమానంగా లైన్‌లో నిలబడలేకపోవచ్చు. వారిని ముందు తీసుకోనిచ్చి తమ హక్కును ఆ మేరకు కోల్పోవడానికి ఇతరులు సిద్ధపడడం కూడ పౌర జీవితానికి అవసరమైన స్పృహే.

ఈ స్పృహకు సమాజంలో నైతిక విలువ ఉందని గుర్తించి దానికి అనర్హులమైనా మన ప్రయోజనాలకోసం వాడుకోవాలని చూడకుండ ఉండడమూ అవసరమే.

నీళ్లు పరిమితంగా వచ్చే వీధి కొళాయివద్ద ఇంటికి బంధువులొస్తున్నవారు రెండు బిందెలు ఎక్కువ తీసుకోవడాన్ని ఇతరులు అర్థం చేసుకొని అనుమతించడం ఎంత అవసరమో, రాని బంధువులను చూపించి రెండు బిందెలు ఎక్కువ తీసుకుపోయే దురాలోచనకు ఎవ్వరూ లోనుకాకుండ ఉండడమూ అంతే అవసరం.

వీధి కొళాయిని ఉదాహరణగా తీసుకుంటే బహుశా ఎక్కువమందికి ఇబ్బంది కలగకపోవచ్చునుగానీ ఇతర జీవితరంగాలకూ సందర్భాలకూ కూడ దీనిని వర్తింపజేసుకున్నట్టయితే మనమందరమూ చాలా తరచుగా ఈ రకమైన దుష్ప్రవర్తనకు లోనవుతుంటామని సులభంగానే గుర్తించవచ్చును.

ఎదుటివారు మన హక్కులను ఏ విధంగా గౌరవించాలని చూస్తామో మనం ఎదుటివారి హక్కులను ఆ విధంగానే గౌరవించాలనే సూత్రం వెనుక అందరి పరిస్థితి ఒకటేనన్న భావన ఉంది. నూటికి నూరుశాతం ఒకటే కాకున్నా, మొత్తంమీద పరిస్థితులలో సామ్యం ఉన్న మేరకు ఈ సూత్రాన్ని అందరూ పాటించడం హక్కులకు సంబంధించిన సామాజిక స్పృహలో భాగమే.

పరిస్థితులు అందరివీ ఒకటే కాకపోవడానికి అంగవైకల్యం, ముసలితనం వంటి భౌతిక కారణాలేకాక సామాజిక ఆర్థిక కారణాలు కూడ ఉంటాయి. ఉదాహరణకు 'చంటిపిల్లలను ఎత్తుకొని ఉండడం' అనేది భౌతిక కారణంగా కనిపించవచ్చును గానీ ఎక్కువగా స్త్రీలే ఎత్తుకొని ఉంటారు కాబట్టి ఇది భౌతిక కారణంగా కనిపించే సామాజిక కారణం.

వేరే ఉదాహరణలు కూడా చూడవచ్చు. పారిశ్రామిక వివాదాలలో సమ్మెచేసే హక్కును, లాకౌట్ ప్రకటించే హక్కును చట్టం దాదాపు ఒకటిగా చూస్తుంది. రెండిటికీ ఒకేరకమైన అవకాశాన్ని ఇస్తుంది. ఒకేరకమైన పరిమితులు పెడుతుంది. కార్మికులు తమ అవసరాల సాధన కోసం ఒత్తిడి పెట్టడానికి పనిచేయడం మానుకోవడం సమ్మె. యాజమాన్యం తన ప్రయోజనాల రక్షణ కోసం ఒత్తిడి పెట్టడానికి పని ఇవ్వడం మానుకోవడం లాకౌట్. చట్టం ఈ రెండిటినీ ఒకేరకంగా చూస్తుంది.

అంతమాత్రం చేత, సమ్మె చేయడానికి తమకుండే హక్కును యాజమాన్యం గౌరవించాలని తాము కోరుకున్నట్టే లాకౌట్ చేయడానికి యాజమాన్యానికి ఉండే హక్కును కూడ కార్మికులు గౌరవించాలనడం అసమంజసం. సమ్మెవల్ల యజమానులకు నష్టాలు వచ్చేమాట వాస్తవమే గానీ వారి జీవనం దెబ్బతినదు. లాకౌట్ కార్మికుల జీవనాన్నే దెబ్బతీస్తుంది.

ఈ రకమైన ఉదాహరణలు ఇతర జీవితరంగాలలోనూ చూడవచ్చును. 'ఇతరులు మన హక్కులను గౌరవించాలని కాంక్షించినట్టు మనం వారి హక్కులను గౌరవించాలి' అనే సాధారణ సూత్రానికి సామాజిక ఆర్థిక అసమానతలు పరిధిని నిర్ణయిస్తాయి.

మరయితే అసమానతలు ఉన్నచోట ఎదుటివారి హక్కులను అసలే గుర్తించనక్కరలేదని అనుకోవాలా? ఇది మానవ హక్కుల అవగాహనకు సంబంధించిన ఒక క్లిష్టమైన ప్రశ్న. ఈ ప్రశ్నను చర్చించడానికిది సందర్భం కాదుగానీ ఇటువంటి ప్రశ్న ఒకటి ఉందనీ హక్కుల రంగంలో జరిగే సంవాదంలో దీని గురించి చాలా చర్చ జరిగిందనీ తెలుసుకోవడం అవసరం. ఈ ప్రశ్నకు పూర్తిగా అవుననిగానీ పూర్తిగా కాదనిగానీ జవాబు ఇవ్వలేమని ప్రస్తుతానికి చెప్పుకుంటే సరిపోతుంది.

అయితే సామాజిక ఆర్థిక రంగాలలో మనం ఆధిక్యతాస్థానంలో గనక ఉంటే, మన దైనందిన జీవిత ఆచరణను మానవ హక్కుల స్ఫూర్తితో ఏ విధంగా మలచుకోవాలన్న విషయాన్ని చర్చించడం మాత్రం ప్రస్తుత పాఠ్యాంశానికి అవసరం. ఇది పైన చెప్పిన మూడు కోణాలలో రెండవది.

ఆధిపత్యం, పెత్తనం అనేవి ఎక్కడో సమాజం పై భాగంలో మాత్రమే ఉండవు. అన్ని స్థాయిలలోనూ ఉంటాయి. మనమందరమూ ఏదో ఒక స్థాయిలో అధికారాన్నీ పెత్తనాన్నీ అనుభవిస్తుంటాము. మగవాళ్లయి పుట్టినవాళ్లు తమ కుటుంబాలలోనూ బయటా కూడా స్త్రీలపైన, అగ్రకులాలలో పుట్టినవాళ్లు తమ గ్రామంలోనే కాక మొత్తంగా సమాజంలో ఉన్న దళిత బహుజన కులాల మీద, పట్టణాలలో నివసించేవాళ్లు పల్లెప్రజల మీద, అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలలో బతికేవాళ్లు అభివృద్ధికి దూరంగా ఉన్న ప్రాంతాల మీద ఆధిక్యత చలాయిస్తుంటారు. ఇతరులను కార్మికులుగానో ఉద్యోగులుగానో నియమించి వారిచేత పనిచేయించుకొని ఆ ఉత్పత్తిని వ్యాపారం చేసేవారు ఆ సిబ్బందిపైన పెత్తనం చేస్తుంటారు.

మనం ఉద్యోగస్తులమయితే, చేసే ఉద్యోగాన్ని బట్టి ఏదో ఒక రకమైన ఆధిక్యత అనుభవిస్తుంటాము. పోలీసు ఉద్యోగమైతే ప్రజలమీద చాలా పెత్తనం అనుభవిస్తాము. నిజానికి ఏ ప్రభుత్వ ఉద్యోగమూ ఇందుకు పూర్తిగా మినహాయింపు కాదు. అధ్యాపకులు పిల్లలమీద, విద్యుత్‌శాఖ ఉద్యోగులు రైతులమీద, సివిల్ సప్లైస్ ఉద్యోగులు రేషన్ కార్డులకోసం వచ్చే పేదలమీద, ప్రభుత్వ డాక్టర్లు ఆస్పత్రికొచ్చే రోగులమీద పెత్తనం, ఆధిపత్యం లేక అధికారం కలిగి ఉంటారు.

ఈ వివిధ రూపాల ఆధిక్యత చలాయించడంలో మానవహక్కుల స్పృహ ఏ మేరకు సమాజంలో నెలకొని ఉందనే విషయంపైన దైనందిన జీవితంలో మానవహక్కుల సమస్యల తీవ్రత ఆధారపడి ఉంటుంది. ఆధిక్యతనూ పెత్తనాన్నీ ప్రయత్నపూర్వకంగా తగ్గించుకోవడం, ఆధిపత్యానికి గురయ్యేవారి ఆకాంక్షలను గౌరవించడం, అధికారం చలాయించేటప్పుడు నియమబద్ధంగా, ప్రజాస్వామికంగా వ్యవహరించడం ఈ విషయంలో మానవహక్కుల స్పృహకు ప్రమాణాలు. ఈ ఆధిపత్యాలన్నీ పూర్తిగా పోవాలని సూత్రప్రాయంగా విశ్వసించేవారు సహితం తమ దైనందిన జీవితంలో వీటిని తగ్గించడానికి ప్రయత్నించకపోవడం తరచుగా జరుగుతుంటుంది. దైనందిన జీవితంలో మానవ హక్కులు అనే విషయానికి ఈ వైరుధ్యం కూడ ఒక కోణమే.

మనం ప్రాజెక్టుల వల్ల ప్రయోజనం పొందే లబ్ధిదారులమయినట్టయితే ఈ విషయంలో ముంపు ప్రాంతాలవారి ప్రయోజనాలకు కూడ మన ప్రయోజనాలతోపాటు సమాన ప్రాముఖ్యం ఇచ్చే మానవ హక్కుల స్పృహ పొందడం ఈ వైరుధ్యం పరిష్కారానికి చాలా అవసరం.

మనమొక ప్రాజెక్టు నిర్మాణంవల్ల ప్రయోజనం పొందే స్థితిలో ఉన్నామనుకోండి. ఆ ప్రాజెక్టువల్ల మన పొలాలకు వచ్చే నీటిని దృష్టిలో ఉంచుకొని దానికోసం ఆందోళన చేస్తాం. అయితే ఆ ప్రాజెక్టు నిర్మాణం వల్ల మనకంటె ఇంకా నికృష్టంగా బతుకుతున్న బడుగు ప్రజల ఆవాసాలు, పొలాలు ముంపుకు గురి అయ్యే ప్రమాదముందనుకుందాం. ఆ ముంపును కనీస పరిమాణానికి తగ్గించాలంటే ప్రాజెక్టు ఎత్తు తగ్గించవలసి ఉంటుందనుకుందాం. లేదా ఒక పెద్ద ప్రాజెక్టు స్థానంలో మూడు నాలుగు చిన్న ప్రాజెక్టులు కట్టే ప్రత్యామ్నాయాన్ని అమలు చేయవలసి ఉంటుందనుకుందాం. మనకంటె వెనుకబడి ఉన్న ఆ ప్రజల యోగక్షేమాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ఆ ప్రత్యామ్నాయంవల్ల మన ప్రయోజనం కొంత దెబ్బతిన్నప్పటికీ దానిని ఆమోదించగలిగినట్టయితే అభివృద్ధి విషయంలో మనం మానవ హక్కుల స్పృహతో వ్యవహరించినట్టవుతుంది.

నదీజలాల ప్రాజెక్టుల విషయంలో ఈ సమస్య దాదాపు అనివార్యంగా తలెత్తుతుంది. ప్రాజెక్టులు కట్టేది సాధారణంగా నది పైభాగాన ఉన్న అడవులు, కొండల ప్రాంతాలలో. ప్రాజెక్టువల్ల నీళ్లు పొందేది సాధారణంగా దిగువన ఉన్న మైదాన ప్రాంతాలు. అక్కడి ప్రజలు ఎంతయినా అడవివాసుల కంటె ఎక్కువ రాజకీయ ప్రాబల్యం కలిగే ఉంటారు. ఎక్కువ సాంఘిక ఆర్థిక అభివృద్ధి కలిగి ఉంటారు. అందువల్లనే రాజకీయంగా ఆందోళన చేసి, ఒత్తిడిపెట్టి, ప్రాజెక్టు మంజూరు చేయించుకోగలుగుతారు. చాలా కాలంపాటు ఈ విషయంలో వారి హక్కులేతప్ప ఇతరుల హక్కుల సమస్య ఇమిడి ఉందన్న ఆలోచన ఎవరికీ రాలేదు. ఈ మధ్య కాలంలో ముంపు ప్రాంత ప్రజలు ఆందోళన చేయడం మొదలుపెట్టిన తరువాతే ఇక్కడ లబ్ధిదారుల ప్రయోజనాలకూ ముంపు ప్రాంతాల ప్రజల కష్టాలకూ మధ్యనొక వైరుధ్యం ఉందని అర్థమయింది. మనం ప్రాజెక్టుల వల్ల ప్రయోజనం పొందే లబ్ధిదారులమయినట్టయితే ఈ విషయంలో ముంపు ప్రాంతాలవారి ప్రయోజనాలకు కూడ మన ప్రయోజనాలతోపాటు సమాన ప్రాముఖ్యం ఇచ్చే మానవ హక్కుల స్పృహ పొందడం ఈ వైరుధ్యం పరిష్కారానికి చాలా అవసరం.

పట్టణాలలో నివసించే ధనిక, మధ్యతరగతి ప్రజలు తమ వాహనాలు వేగంగా కదలడానికి విశాలమైన రోడ్లు, ఫ్లైఓవర్లు కావాలని కోరుకుంటారు. వారి రాజకీయ ప్రాబల్యంవల్ల, వారి ఆర్థిక అవసరాలకు పెట్టుబడిదారీ మార్కెట్‌లో లభించే స్పందన వల్ల

వారు తమ కోరికను సాధించుకోగలుగుతారు. కానీ వారికి అత్యవసరంగానో అనివార్యంగానో కనిపించే ఈ 'అభివృద్ధి' సైకిళ్లపైన లేదా కాలినడకన ప్రయాణం చేయక తప్పని పేదల అసౌకర్యాన్ని బాగా పెంచుతుంది. మన దేశంలో వేగంగా పెరుగుతున్న ఏ నగరాన్ని చూసినా ఈ విషయం అర్థం అవుతుంది. మనం ధనిక, మధ్యతరగతి పట్టణవాసులమైతే, మన ప్రయోజనాలకూ పేదల అవసరాలకూ మధ్యనున్న ఈ వైరుధ్యాన్ని లెక్కలోకి తీసుకునే విధంగా పట్టణ అభివృద్ధిని గురించి ఆలోచించే మానవ హక్కుల స్పృహ మనం అలవరచుకోకపోతే ఈ వికృతమైన నగరాభివృద్ధి సాగుతూనే ఉంటుంది.

విద్యుత్తు, సాగునీటి వంటి అవసరాల విషయంలో పట్టణ ప్రాంత ప్రయోజనాలకిచ్చే ప్రాముఖ్యం పల్లెలకు చాలా నష్టం చేసింది, చేస్తున్నది. మనం పట్టణవాసులమయినట్టయితే పట్టణాభివృద్ధి మనకెంత అవసరమనిపించినా పల్లెల సమాన అభివృద్ధిని కాంక్షించే మానవ హక్కుల స్పృహతో దానిని కొంత వదులుకొని పల్లెలకు వనరులు మరింత ఎక్కువగా ఇవ్వాలనే ఆకాంక్షతో గొంతు కలపవలసి ఉంటుంది.

మన దృష్టికి చాలా న్యాయంగా తోచే ప్రయోజనాలకూ మానవహక్కుల దృష్టికీ మధ్యనుండగల వైరుధ్యాన్ని ఈ మధ్యకాలంలో విద్యాఉద్యోగ రాజకీయరంగాల రిజర్వేషన్ల చర్చ బలీయంగా బయటపెట్టింది. మనం మగవాళ్లమయితే స్త్రీల సమాన ప్రతిపత్తికి దోహదపడే రిజర్వేషన్లను వ్యతిరేకించడానికి ఏవో సాకులు వెతుకుతాం. మనం అగ్రకులాలకు చెందినవారమయితే ఎస్‌సి, ఎస్‌టి, బిసి కులాలకు కల్పించిన రిజర్వేషన్లను కుదించివేయడానికి, తగ్గించివేయడానికి, అమలు కాకుండ చూడడానికి అనేక ప్రయత్నాలు చేస్తాం. మనం ఏజెన్సీలోగానీ ఏజెన్సీ ప్రాంతానికి సమీపంలోగానీ నివసించే ఆదివాసీయేతరులమయితే ఆదివాసులకు ఏజెన్సీలో ప్రత్యేక హక్కులు కల్పించే చట్టాలను నీరుగార్చడానికి మన రాజకీయ ప్రాబల్యమంతా ఉపయోగించి కృషి చేస్తాం.

మన నిత్యజీవిత ప్రయోజనాల కోసం, అవసరాల కోసం మనకందరికీ శాంతి భద్రతల సంరక్షణ కావాలి. కానీ తమ మనుగడ కోసమే శాంతి భద్రతలకు భంగం కలిగించక తప్పని పరిస్థితి సమాజంలో ఎవరో ఒకరికి ఎప్పుడూ ఉంటుంది. అది మామూలు నేరకాండ రూపంలో ఉండవచ్చును, రాజకీయ పోరాటం రూపంలో ఉండవచ్చును. ఈ రెండు రకాల మనుషుల మధ్యనుండేది ఆధిపత్య సంబంధమే కానక్కరలేదు. అయినప్పటికీ ఈ రెండు ప్రయోజనాల మధ్య వైరుధ్యం ఉంది. అశాంతి పట్ల, అభద్రత పట్ల, వాటికి కారకులయినవారి పట్ల ఒక మానవ హక్కుల స్పృహ కలిగి ఉండడం దైనందిన జీవితంలో మానవ హక్కులకు సంబంధించిన ఒక ముఖ్య అంశం.

దొంగతనం వంటి నేరాలలో ముద్దాయిలయినవారి హక్కుల గురించి మాట్లాడితే, 'మీయింట్లో దొంగతనం జరిగినప్పుడు మీరిట్లాగే మాట్లాడుతారేమో చూద్దాం' అని ఎద్దేవా చేసే పోలీస్ అధికారులు ఉన్నారు. దైనందిన జీవిత విషయాలలో మానవహక్కుల స్పృహ లోపించడాన్ని తమకు అనుకూలంగా మలచుకునే ప్రయత్నమే ఈ వెక్కిరింత.

మన యింట్లో దొంగతనం జరిగినప్పుడు పోలీసులు అనుమానితులను కొట్టి, తన్ని దొంగిలించిన వస్తువులను వెనక్కి ఇప్పించాలని మనం కోరుకున్నట్టయితే నేరస్మృతిలో మానవ హక్కుల గురించి సూత్రప్రాయంగా ఎన్ని మాటలు మాట్లాడినా ప్రయోజనం లేనట్టే. ఈ దైనందిన మానవహక్కుల స్పృహ ఏ మేరకు మనలో లోపిస్తుందో ఆ మేరకు పోలీసు వ్యవస్థ మానవ హక్కుల అతిక్రమణ యధేచ్ఛగా కొనసాగించగలుగుతుంది.

ఉద్యోగంరీత్యా ఇతరులపైన పెత్తనం లేక అధికారం చలాయించే స్థితిలో ఉండే వాళ్ల దైనందిన ప్రవర్తనలో మానవ హక్కుల స్పృహ ఉండడం సమాజంలో మానవహక్కులు కొంత మేరకయినా బాగుండడానికి చాలా అవసరం.

మనం ప్రభుత్వ ఉద్యోగులమైతే ప్రజలను ఈసడించుకుంటూ వారిని ఒక 'న్యూసెన్స్'గా భావిస్తున్నామా? మనం అధ్యాపకులమైతే పిల్లల వ్యక్తిత్వాన్నీ, స్వేచ్ఛనూ గౌరవించలేకుండ ఉన్నామా? మనం ఆఫీసర్లమైతే మన కింది ఉద్యోగులతో సగౌరవంగా వ్యవహరించలేకుండ ఉన్నామా?

బహుశా అన్నిటికంటె ముఖ్యంగా మనం చేసే ఉద్యోగానికి వర్తించే చట్టాలనూ నియమాలనూ గౌరవించలేకుండ ఉన్నామా? వాటినొక అవరోధంగా భావిస్తున్నామా?

ఇవి మన సమాజంలో తరచుగా దర్శనమిచ్చే అవలక్షణాలు. దైనందిన జీవితంలో మానవహక్కుల స్పృహ లేమిని ఇవి సూచిస్తాయి.

మన దైనందిన జీవితంలో మానవ హక్కుల స్పృహతో ప్రవర్తించడమే కాక మొత్తంగా సమాజంలో మానవ హక్కుల పురోభివృద్ధి కోసం దైనందిన కృషి చేయడం కూడ చాలా అవసరం. ఎందుకంటే మన పాటికి మనం వీలయినంతగా మానవ హక్కుల స్ఫూర్తితో ప్రవర్తించడం నైతికంగానేకాక సామాజికంగా కూడ చాలా అవసరమయినప్పటికీ దానివల్ల మొత్తంగా సమాజంలో మానవ హక్కుల పరిస్థితిలో మార్పు వచ్చేయదు. ఆ మార్పుకు మార్గాలను అన్వేషించి ఆ దిశగా దైనందిన కృషి చేయడం చాలా అవసరం. ఈ మార్పుకోసం ఎవరో 'ఉద్యమకారులు' లేక 'పోరాటకారులు' కృషి చేస్తారనీ, మిగిలినవాళ్లము ప్రేక్షకులుగానో లేక వారు సాధించిపెట్టే హక్కుల గ్రహీతలుగానో ఉంటామనీ అనుకోవడం పొరపాటు. మనమందరం మానవులం, అందరమూ మానవ హక్కుల సాధనకు సంబంధించిన కృషిలో దైనందిన జీవితంలో భాగం కావాలి.

కొన్ని మార్పులు చట్టాలకు సంబంధించినవి. ఈ రోజు చట్టంలో లేని ఒక హక్కును కల్పించడానికి ఒక కొత్త చట్టంగానీ, ఇప్పటికే ఉన్న ఒక చట్టానికి సవరణగానీ అవసరం అవుతుంది. అప్పుడు చట్టాలు చేసే చట్టసభలకు ఈ సంకల్పం కలిగించడం కోసం మనం కృషి చేయవలసి ఉంటుంది. చట్ట సభలలో స్థానాలకోసం పోటీ పడేది రాజకీయ పార్టీలు కాబట్టి రాజకీయ పార్టీలకు ఈ సంకల్పం కలిగించడం కోసం కృషి చేయవలసి ఉంటుంది.

ఇప్పటివరకు చరిత్ర చెప్పేదేమిటంటే ఏ హక్కయినా ఉనికిలోకి రావాలంటే అది ఏ ప్రజలకు అవసరమో వారు సంఘటితపడి దానికోసం కృషి చేయాలి. ఆ సంఘటన రూపొందడానికి, నిలబడడానికి, విజయవంతం కావడానికి జరగవలసిన కృషి చాలా ఉంటుంది. ఈ విధంగా సంఘటితపడి తమ అవసరాన్ని ఒక హక్కుగా డిమాండ్ చేయడం ఆ ప్రజలు అలవరచుకున్న తరువాత ఆ డిమాండ్‌కు రాజకీయ పార్టీలూ చట్టసభలూ స్పందించేటట్టు చేయడం దానికి అనుబంధంగా జరగవలసిన కృషి.

హక్కు అవసరమైన ప్రజలు దానికోసం సంఘటితంగా డిమాండ్ చేయడం ఎంత ముఖ్యమో, తక్కిన సమాజం వారి కోరికను ఆమోదించడం అంతే ముఖ్యం. వారు ఆ హక్కును పొందడం వల్ల కొంత పెత్తనం, ఆధిక్యత కోల్పోయే వారుంటారు. వారేకాక తాము ఏ పెత్తనమూ కోల్పోకపోయినా కొత్తను ఆహ్వానించడానికి సులభంగా సిద్ధపడని వారు ఉంటారు. అంతే కాకుండ 'ఈరోజు వీళ్లిది అడిగితే రేపు ఇంకా ఎవరెవరు ఏమేం అడుగుతారో' అని వెనకాడేవారుంటారు.

హక్కులు అవసరమైన ప్రజలను సంఘటితపరచడంలో ప్రతి ఒక్కరికీ పాత్ర ఉండకపోవచ్చునుగానీ సమాజంలోని ఈ ప్రతిఘటనను అధిగమించడంలో ప్రతి ఒక్కరికీ పాత్ర ఉంటుంది. కొత్తను ఆహ్వానించడానికి సమాజాన్ని మానసికంగా తయారు చేసే పాత్ర. ఇది ఎక్కువగా చర్చ ద్వారా, సంవాదం ద్వారా సాధ్యం కావాలి. మనం ఇప్పటికే దీనికి కావలసిన అవకాశాలు పొందిన వారమయితే ఆ అవకాశాన్ని ఇందుకోసం ఉపయోగించడం కంటె మనం చేయగల మేలు వేరే ఉండదు.

అయితే చట్టంలో కొత్త హక్కులకు గుర్తింపు కల్పించడమేకాక ఇప్పటికే గుర్తింపు పొందిన వాటిని అమలు చేయించడం కూడ ఒక మానవహక్కుల కృషే.

ఒక్కోసారి ఒక తరంలో సమాజంలో ఆమోదం పొంది చట్టాల రూపం తీసుకున్న హక్కుల విషయంలో తరువాతి తరంలో వ్యతిరేకత, నిరసన తలెత్తుతాయి. అప్పటికి ఆ హక్కు చట్టంలో లేక రాజ్యాంగంలో ఆమోదం పొంది ఉంటుంది. కానీ అమలు కావడం కష్టమయిపోతుంది. అప్పుడు దానికి అనుకూలమైన సామాజిక ఆమోదాన్ని సజీవంగా ఉంచడం, తిరోగమనాన్ని ప్రతిఘటించడం అవసరం అవుతుంది.

ప్రపంచంలో చాలా దేశాలలో మత సామరస్యం, లౌకికవాదం, మైనారిటీల హక్కులు మొదలైన విషయాలకు ఈ గతే పడుతున్న దాఖలాలు ఉన్నాయి. ఒక తరంలో హక్కులుగా గుర్తింపు పొంది రాజ్యాంగ చట్రంలో భాగమైన ఈ విషయాల పట్ల ఇప్పుడు వ్యతిరేకత చాలా దేశాలలో బలపడింది. ఆ దేశాల రాజ్యాంగంలోనూ చట్టాలలోనూ ఈ అంశాలు ఏ మార్పు లేకుండ కొనసాగుతున్నప్పటికీ నిత్యజీవితంలో అవి కరువయ్యే పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఈ విషయంలో మానవ హక్కుల స్పృహగల వాళ్లు నిర్వహించవలసిన కర్తవ్యం స్పష్టమే. మత

> ఒక్కొకసారి సామాజిక ఆలోచనా రీతులలో పెద్దగా మార్పు రాకముందే చట్టాలు వచ్చేస్తాయి. దానికి కారణమేదైనా, ఆ చట్టాలు కల్పించే హక్కులకు అనుకూలమైన ఆలోచనారీతిని సమాజంలో పెంపొందించుకోకపోతే ఆ చట్టాలు నిరర్ధకంగా ఉండిపోతాయి.

సామరస్యాన్నీ లౌకికవాదాన్నీ మైనారిటీల హక్కులపట్ల గౌరవాన్నీ సజీవంగా ఉంచడం కోసం అన్ని సామాజిక జీవితరంగాలలోనూ కృషి చేయవలసి ఉంటుంది.

ఒక్కొకసారి సామాజిక ఆలోచనా రీతులలో పెద్దగా మార్పు రాకముందే చట్టాలు వచ్చేస్తాయి. దానికి కారణమేదైనా, ఆ చట్టాలు కల్పించే హక్కులకు అనుకూలమైన ఆలోచనారీతిని సమాజంలో పెంపొందించుకోకపోతే ఆ చట్టాలు నిరర్ధకంగా ఉండిపోతాయి. ఇది దైనందిన జీవితంలో విస్తృతంగా జరగవలసిన కృషి. ఉదాహరణకు –

మన దేశంలో అంటరానితనాన్ని నిషేధించే చట్టాలు వచ్చేనాటికి అంటరానితనం తప్పన్న బలమైన ప్రజాభిప్రాయమేదీ లేదు. ఒక చారిత్రక క్రమంలో ఆ చట్టాలు వచ్చేసాయే తప్ప ప్రజలలో ఏకాభిప్రాయం ఉండడం వల్ల కాదు. అందువల్లనే అవి గట్టిగా అమలు కాకుండ ఉండిపోయాయి. కాబట్టి ఆ చట్టాలకు అనుగుణ్యమైన సామాజిక చైతన్యాన్ని పెంపొందించే కృషి కొనసాగుతూనే ఉండాలి. ఈ కృషి ఎదుర్కొనే ప్రతిఘటన సమాజంలో అడుగడుగునా వేళ్లూని ఉంది కాబట్టి ఇందులో మానవ హక్కుల పురోగమనాన్ని కాంక్షించే వారందరూ నిత్యం భాగం కావలసి ఉంటుంది.

కుటుంబం లోపల స్త్రీలు అనుభవించే హింసను నేరంగా గుర్తించే చట్టాలు కూడ అంతే. భర్త భార్యను కొట్టినా మానసికంగా హింసించినా అది నేరమని చెప్పే సవరణ నేరస్మృతిలో 1983లో వచ్చింది కానీ సామాజిక ఆలోచనా రీతులలో ఆ సవరణ ఇంకా రాలేదు. అది రానిదే స్త్రీలు పొందిన ఈ హక్కు నిజంగా వారికి దక్కదు. ఇది ప్రతీ కుటుంబంలోనూ ఉండే సమస్యే కాబట్టి ఈ హక్కుకు అనుకూలమైన ఆలోచనా రీతులను పెంపొందించే కృషి నిస్సందేహంగా దైనందిన కృషే.

అయితే మానవహక్కుల కృషిలో చట్టాల రూపకల్పన, వాటి అమలు అనేవే కాక చట్టాలతో సంబంధం లేని సామాజిక, సాంస్కృతిక, దార్శనిక కృషి చాలా ఉంటుంది. ఇది చర్చ, సంవాదం, ప్రచారాల రూపంలో జరిగే కృషి కాబట్టి అది దైనందిన జీవితంలో భాగం కాక తప్పదు. అంటరానితనాన్ని గురించి, కుటుంబ హింస గురించి పైన ఇచ్చిన ఉదాహరణలలో కూడ నిజానికి చట్టానికి ఉండే పాత్ర స్వల్పమే. ఇక్కడ ప్రధానంగా మార్పు రావలసింది సామాజిక ప్రవర్తనా రీతులలో, సంస్కృతిలో, అలవాట్లలో, ఆచారాలలో.

ఈ రోజు ఒక ముఖ్య సంవాదంగా ముందుకొస్తున్న ఒక ఉదాహరణ చూసి ఈ పాఠాన్ని ముగిద్దాం. ఇది 'అభివృద్ధి' నమూనాకు సంబంధించినది. దేశ కాలాలతో సంబంధం లేని ఏకైక అభివృద్ధి నమూనా ఉందంటూ దానిని ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాలపైన రుద్దే ప్రయత్నమొకటి ఇప్పుడు జరుగుతున్నది. ఈ నమూనా నిజానికి ఏ దేశానికైనా ఏ కాలానికైనా పనికొస్తుందా అనేది వేరే సంగతి కానీ మనబోటి దేశాలకు ఇది చాలా హాని చేయగలదు.

అభివృద్ధిని మానవహక్కుల కోణం నుండి చూసినప్పుడు, లేమినీ వెనుకబాటుతనాన్నీ అణచివేతనూ నిర్దిష్టంగా గుర్తించి వాటిని తొలగించే లక్ష్యాన్ని కేంద్రం చేసుకుని ఆ చట్రం లోపల ఆర్థిక పెరుగుదలను అర్థం చేసుకునే నమూనా సరయినది. దీనివల్ల విపరీతమైన పెరుగుదల రేటు లభించకపోవచ్చును. కానీ కొంతయినా సమత, సమతుల్యం ఉంటాయి. అందుకు భిన్నంగా సమత, సమతుల్యం వంటి లక్ష్యాలతో ఏమీ సంబంధం లేని వేగవంతమైన పెరుగుదలనూ ఆధునీకరణనూ లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న అభివృద్ధి నమూనాను అన్ని ప్రపంచదేశాల పైన రుద్దడం, ఆ దేశాల పాలకులు స్వీకరించడం జరుగుతున్నది.

ఈ నమూనాలో కొంత ఆకర్షణ లేకపోలేదు ఉంది. ఆ ఆకర్షణను ఎదుర్కొని సమతనూ మానవహక్కులనూ నిలబెట్టే కృషి ఈనాటి ముఖ్యమైన మానవహక్కుల కర్తవ్యాలలో ఒకటి. ఆ ఆకర్షణ మనచుట్టూ ఉంది, మనందరి మెదళ్లపైనా ప్రభావం వేస్తుంది కాబట్టి ఇదొక నిత్యజీవిత కృషి. కొంతమందికి తళుకు బెళుకుల కొత్తదనం కల్పిస్తూ అధికభాగం ప్రజలకు అస్థిరత, పేదరికం పంచిపెట్టే అభివృద్ధి నమూనా మానవ హక్కులకు శత్రువని సమాజం చేత ఒప్పించే కృషి ఎక్కడో ఎవరో చేపట్టే రాజకీయపోరాటం మాత్రమే కాదు. దాని దుష్ఫలితాలను అనునిత్యం ఎదుర్కొంటూ ఎండగడుతూ సాగవలసిన కృషి.